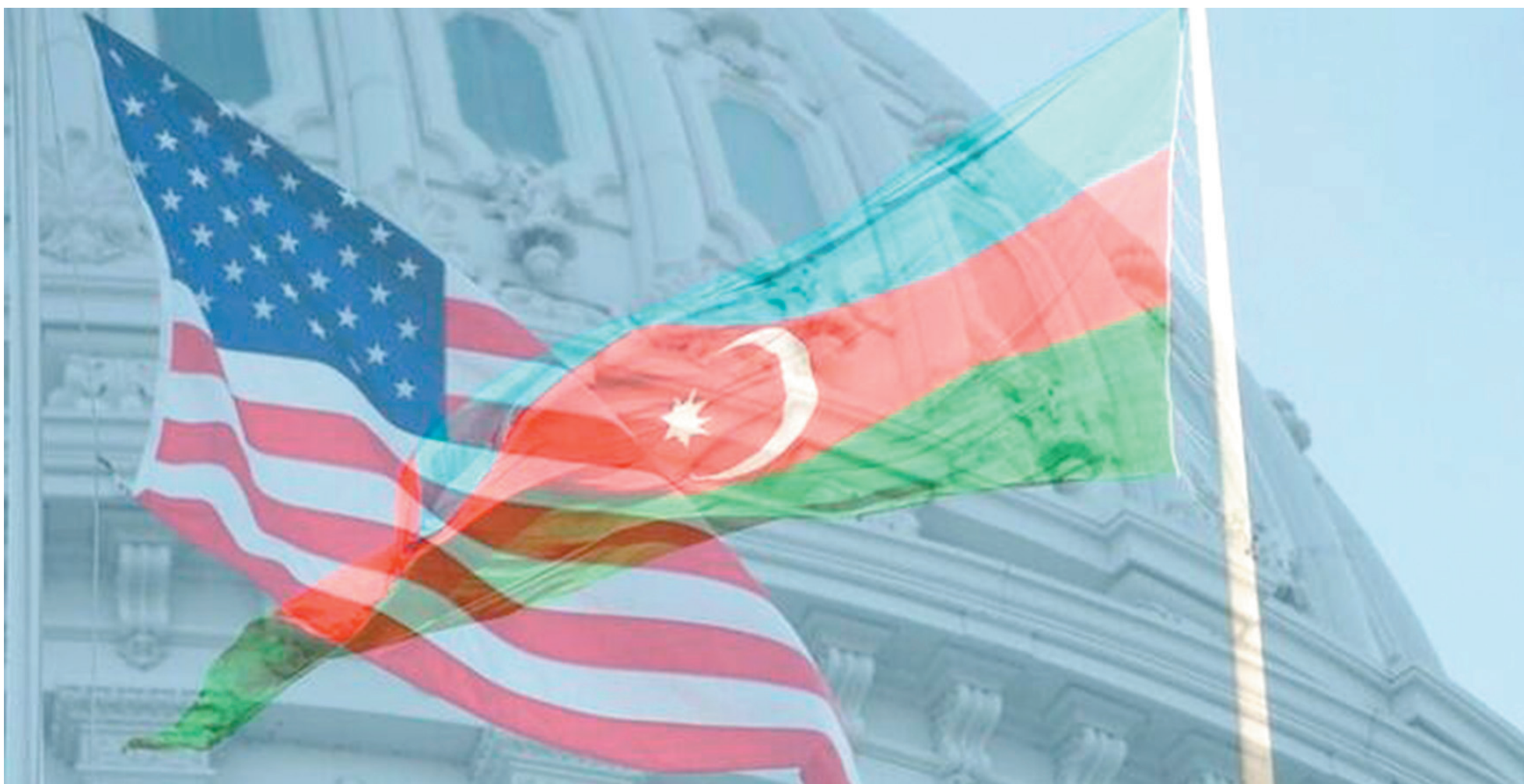

ABŞ-Azərbaycan münasibətlərində güc, inkişaf və ədalət prinsipi

ABŞ Prezidenti Donald Trampın hakimiyyətə gəlişi ilə pozitiv və fəal işgüzar məcraya yönələn Vaşinqton-Bakı münasibətləri hazırda özünün aktiv mərhələsini yaşayır. Bir neçə istiqamətdə gedən yüksəliş Prezident Donald Trampın xarici siyasət konsepsiyasına - ABŞ-nin milli maraqları naminə əməkdaşlıq kursuna cavab verir. Tramp regional lider və güc olan tərəflərlə münasibətləri yaxşılaşdırmaq siyasətinə üstünlük verir və hesab edir ki, bu xətt Vaşinqtonun Cənubi Qafqazda nüfuzunun möhkəmlənməsinə, uğurlu geosiyasi və iqtisadi nəticələrin əldə edilməsinə səbəb olacaq. Bugünkü Vaşinqton-Bakı əlaqələri məhz bu yanaşmadan irəli gələn əməkdaşlıq təşəbbüslərinə əsaslanır.

ABŞ-Azərbaycan münasibətlərinin daha bir tərəfi Bakı ilə İrəvan arasında 2020-ci ilin İkinci Qarabağ savaşından sonra start verilən sülh danışıqlarının yekun sazişlə imzalanmasına dəstək verməkdən ibarətdir. Əgər Bayden administrasiyası hər vaxt bu prosesə mane olurdusa və ya ən yaxşı halda tarixi ədalətə və obyektivliyə müraciət etmək. Birinci Qarabağ müharibəsi dövründə torpaqları işğala məruz qalan, 1 milyon nəfərə qədər vətəndaşı öz ərazisində məcburi köçkünə çevrilən Azərbaycanın illərlə davam edən sülh prosesindən yeganə gözləntisi məhz bu olub. Tarixi ədalət - Ermənistanın işğal etdiyi torpaqların Azərbaycana məxsusluğu, obyektivlik - beynəlxalq hüquqa üstünlük və işğalçının əməllərinin qəbul edilməsi. Təəssüf ki, onilləri əhatə edən və heç də sülhə xidmət etməyən beynəlxalq vasitəçilik missiyasının nümayiş etdirdiyi davranışın əsas məqsədi bu iki prinsipə ziddiyyət təşkil edib. ATƏT-in Minsk qrupu üçlüyü özlərinin arasında olan bir neçə istiqamətli dərin ziddiyyətlərə baxmayaraq, Qarabağ məsələsin-

Tramp hakimiyyətinin obyektivliyə verdiyi dəyər

Cənubi Qafqazın ən qanlı və köklü münaqişəsinin həllinin bir yolu olub: tarixi ədalətə və obyektivliyə müraciət etmək. Birinci Qarabağ müharibəsi dövründə torpaqları işğala məruz qalan, 1 milyon nəfərə qədər vətəndaşı öz ərazisində məcburi köçkünə çevrilən Azərbaycanın illərlə davam edən sülh prosesindən yeganə gözləntisi məhz bu olub. Tarixi ədalət - Ermənistanın işğal etdiyi torpaqların Azərbaycana məxsusluğu, obyektivlik - beynəlxalq hüquqa üstünlük və işğalçının əməllərinin qəbul edilməsi. Təəssüf ki, onilləri əhatə edən və heç də sülhə xidmət etməyən beynəlxalq vasitəçilik missiyasının nümayiş etdirdiyi davranışın əsas məqsədi bu iki prinsipə ziddiyyət təşkil edib. ATƏT-in Minsk qrupu üçlüyü özlərinin arasında olan bir neçə istiqamətli dərin ziddiyyətlərə baxmayaraq, Qarabağ məsələsin-

də müəmmalı həmrəylik nümayiş etdiriblər. İşğalçı dəstəklənib, onun əməlləri pərdələnib, işğala məruz qalan tərəf isə realılıqla barışımağa məcbur edilib.

Bu ədalətsiz, ikrah və neqativ doğuran, illərlə paslanaraq etimadın tam itirilməsinə səbəb olan riyakar siyasət onunla nəticələnib ki, Azərbaycan problemi özü öz gücü ilə həll etmək qərarına gəlib və qazandığı tarixi qələbə ilə nəinki ərazi bütövlüyünü təmin edib, habelə beynəlxalq hüququn 30 illik iflasını aradan qaldırıb - BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin reallaşmasına nail olub. Gözləmək olardı ki, bundan sonra Ermənistan kimi, beynəlxalq vasitəçilər də formalaşmış yeni realılıqla razılışıb yaranmış əlverişli fürsətdən istifadə edərək sülh prosesinə səmimi dəstək verəcəklər. Ancaq göründüyü kimi, bu illər ərzində vasitəçilərin hər biri üst qatda özlərinin, pərdə arxasında isə məğlub İrəvanın maraqlarını təmin etmək niyyəti ilə yekun sülh sazişinin imzalanmasını qarşısını almağa, yaxud ən azı Ermənistanın maraqlarının təmin edilməsi formatına nail olmağa çalışıblar.

Təəssüf ki, bu geosiyasi xəttin ön sıralarında Bayden ABŞ-si ilə Makron Fransası durub və hazırkı realılıq onu nümayiş etdirir ki, əgər 2020-ci ilin payızında keçirilmiş seçkilərdə Donald Tramp təkrar qələbə qazansaydı, Azərbaycanla Ermənistan arasındakı sülh prosesi bu qədər uzanmaz və ləngiməzdi. ABŞ tarixinin qara səhifəsinə çevrilən və Trampın özünün də qeyd etdiyi kimi, saxtalaşdırma ilə müşayiət edilən həmin seçkilər nəticəsində hakimiyyətə gələn Co Bayden erməni lobbisi və diasporunun təsiri altında Bakı-İrəvan nizamlanmasının bu qədər uzanmasının ən birinci baskarlarındanır.

Təqdirəlayiq haldır ki, yenedən hakimiyyətə gələn Tramp özünün genişspektrli və çoxşaxəli xarici siyasət konsepsiyasında Cənubi Qafqazda cərəyan edən hadisələri də görür və dünyanın dördübir yanında sülhə nail olmaq

istədiyi kimi, Azərbaycanla Ermənistan arasında yekun sazişin imzalanmasına çalışır. Yeri gəlmişkən qeyd etməliyik ki, 44 günlük Vətən müharibəsi ərzində də rəsmi Vaşinqtonun davranışı Azərbaycanda ciddi alqışa səbəb olmuşdu. 44 günlük müharibə Trampın birinci hakimiyyətinin sonuna təsadüf edirdi. Ağ Ev tərəflərdən heç birini dəstəkləməmiş və müdafiə etməmişdi, səmimi şəkildə hərbi əməliyyatların dayandırılmasına istiqamətlənmiş çağırışlar etmiş və erməni diasporunun təsirinə məruz qalmamışdı.

Güclünün tanınması

Trampın xarici siyasətinin mühüm özəlliyi ondan ibarətdir ki, onun hakimiyyəti dövründə ABŞ regional liderlər və güc mərkəzləri ilə işləməyə üstünlük verir.

Tramp Azərbaycanla və onun qətiyyətli lideri - Prezident İlham Əliyevlə sıx əməkdaşlıq münasibətləri qurmaqla başcısı olduğu dövlətin bütün Cənubi Qafqazda nüfuzunun yüksəlməsinə nail olur. Sırr deyil ki, bu gün regionumuzda gedən istisnasız olaraq bütün böyük və hətta qlobal xarakterli proseslərin hansı istiqamətdə cərəyan edəcəyi və nə ilə nəticələncəyi Prezident İlham Əliyevin münasibəti və rəsmi Bakının yürüdəcəyi siyasətdən asılıdır. Bu yanaşmanı biz həm regionumuzda icra olunan transmilli layihələrə, həm də bölgənin digər təmsilçiləri - Gürcüstanla Ermənistanın şəxsi təşəbbüslərinə münasibətdə təbiiq edə bilərik. Bu gün Cənubi Qafqazın üç dövlətinin hər birinin, hətta ölkə daxilində baş verən müqəddərat əhəmiyyətli hadisələrdə mütləq halda Azərbaycanın mövqeyi və statusu nəzərə alınmalıdır. ABŞ-nin regionumuza dair siyasəti də məhz bu amilin tanınmasından keçir.

Bu kursa, nisbətən geniş coğrafi miqyasda toxunmuş olsaq, qeyd edə bilərik ki, Tramp Yaxın Şərqdə Türkiyənin və onun Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın şəksiz liderliyini qəbul edir. Məhz buna görə də Suriyada baş vermiş dəyişikliklərə ABŞ-nin və bütün Qərb dünyasının adekvat reaksiyasının şahidi olduq. D.Trampın şəxsi nüfuzu və dəstəyi Hindistanın ədalətsiz tərribatları ilə alovlanmağa başlamış Dehli-İslamabad münaqişəsinin yatırılmasında da nümayiş etdirildi. Sonrakı mərhələ ABŞ Prezidentinin regional güc mərkəzi olan Pakistanla əlaqələrə necə önəm verdiyini göstərdi.

Bu kontekstdə ABŞ liderinin Afrikada və Cənub-Şərqi Asiyadakı sülh təşəbbüslərini də nəzərə almaq lazımdır. Konkret olaraq, Kamboca ilə Tailand arasında qızıqan və insanların məhvinə yönəlmiş münaqişənin Trampın müdaxiləsi ilə sona çatması, bundan əvvəl İsrail-İran gərginliyinin yatırılması ABŞ-nin dünyanın gözləri qarşısındakı nüfuzunu artırmış oldu. Onun Cənubi Qafqazdakı proseslərə də eyni yanaşması regionun ən dərin və amansız münaqişəsinin tam aradan qaldırılmasına nöqtə qoya bilər ki, hazırda bu proses ictimaiyyət tərəfindən izlənilir. Bu baxımdan, Azərbaycan Prezidentinin həm ötənlik Şuşa Qlobal Media Forumunda, həm ilin əvvəlində yerli telekanallara müsahibəsi zamanı, həm də bu yay Xankəndidə baş tutmuş III Şuşa Qlobal Media Forumunda Donald Trampın xarici siyasətini yüksək qiymətləndirməsi rəsmi Bakının dünyada baş verən proseslərə ədalətli və adekvat yanaşması ilə bərabər, həm də Vaşinqtondakı hazırkı administrasiyadan real sülh təşəbbüslərinin gözləntisi ilə bağlıdır.

Münasibətlərdə strateji istiqamət

ABŞ Azərbaycanın müstəqillik əldə etdikdən sonra iqtisadi əməkdaşlığa önəm verdiyi ən vacib dövlətlərdən biri və hətta birincisi olub. Ulu Öndər Heydər Əliyevin müstəqil dövlətimizi açıq bazar iqtisadiyyatı, dünyanın iqtisadi həyatı ilə kooperasiya xətti ilə inkişafetdirmə kursu Vaşinqtonla sıx təmaslar fonunda cərəyan edib. Azərbaycanın Xəzər dənizində olan zəngin karbohidrogen yataqlarından çıxarılan enerji daşıyıcılarını dünya bazarlarına nəql siyasəti öz növbəsində ABŞ-dən ciddi dəstək alıb. ABŞ Qərbin aparıcı neft şirkətlərinin Azərbaycana gəlişini təşviq edib və bu prosesə bütün mərhələlərdə dəstək verib. Nəticə bugünkü realılıqdır: Azərbaycan uzun illərdir ki, dünya bazarının neftlə təmin edir, hazırkı global seysmik geosiyasi vəziyyətdə Bakı Avropanın ən vacib qaz tədarükçüsü statusunda çıxış edir.

Azərbaycanla ABŞ-nin iqtisadi əməkdaşlığı bəzi siyasi hadisələrin həllində açar rolunda çıxış edib. Məsələn, 2001-ci ilin 11 sentyabr terrorundan sonra ABŞ və müttəfiqlərinin Əfqanıstan kampaniyasında Azərbaycan kilid rolunu oynayan tərəf kimi çıxış edib: bizim səmimiz koalisiya qüvvələrinin işini asanlaşdırıb və bu da qlobal antiterror

missiyasına öz töhfəsini verib. Ölkəmizə qarşı ABŞ Konqresi tərəfindən qəbul edilən ədalətsiz 907-ci düzəlişin mövcudluğuna baxmayaraq, rəsmi Bakının bu səmimi addımı ikitərəfli münasibətlərin inkişafına öz müsbət təsirini göstərib.

İqtisadi əməkdaşlıq və regional yüksəliş

Trampın xarici siyasət konsepsiyasının əsasını məhz iqtisadi əməkdaşlıq və ABŞ üçün fayda fəlsəfəsi təşkil edir. Azərbaycanla dərin köklərə malik iqtisadi əlaqələr Trampın bölgəmizə verdiyi önəmin daha bir səbəbidir.

Bu gün Bakı ilə Vaşinqton arasında iqtisadi əməkdaşlığın geniş və çoxşaxəli sahələri mövcuddur. Qlobal siyasi böhran səbəbindən iflic olmuş ənənəvi ticarət və yükdaşıma marşrutları indi Azərbaycan və bölgəmiz hesabına kompensasiya edilir. Sabit ticarət dünyanın ən böyük iqtisadiyyatı kimi ABŞ-nin milli maraqlarına cavab verir. Regionumuzdan keçən Orta dəhliz Şərqlə Qərbin iqtisadi münasibətlərində yeni səhifənin açılması deməkdir. Bu yol ticarət mübadiləsinin zaman baxımından xeyli qabağa salı və asanlaşdırı bilər.

Bu müstəvidə bir məqama xüsusi toxunmağa ehtiyac var. Səhəbət Azərbaycanla Ermənistan arasındakı sülh prosesi kontekstində Zəngəzur dəhlizinin açılışından gedir. Bu yol böyük transmilli prosesin bir parçası olmaqla həm Azərbaycana, həm Ermənistanla, həm də dünya ticarətinə böyük faydalar gətirə bilər. Tramp administrasiyasının bu məqamı da diqqətsiz qoymaması tədqiqəlayiq haldır. Xüsusilə liderlərin Əbu-Dabi görüşündən sonra ABŞ-nin bu mövzuya marağının aktuallaşması dəhliz prosedurlarına dair danışıqlara yeni və güclü stimül verə bilər, habelə onun gələcək təhlükəsizliyini, deməli, səmərəli işləməsinə təmin edir.

Göründüyü kimi, Vaşinqtonun regionumuza fərqli yanaşması və adekvat münasibəti Cənubi Qafqazın iqtisadi inkişafı üçün yeni üfüqlər açır. Trampın güclü lider olaraq heç bir təsir cəhdlərinə önəm vermədən prinsipial siyasət yürütməsi bu prosesi xeyli sürətləndirir. ABŞ-nin bu sözləri regional lider olan Azərbaycanın xarici siyasət konsepsiyasına və inkişaf strategiyasına tam cavab verir.

*İradə ƏLİYEVƏ,
"Azərbaycan"*